

COUR EUROPEENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

П'ЯТА СЕКЦІЯ

СПРАВА „ЄФІМЕНКО проти УКРАЇНИ”

(Заява N 55870/00)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

18 липня 2006 року

Це рішення стане остаточним за обставин, викладених у п. 2 статті 44 Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням.

У справі "Єфименко проти України"

Європейський суд з прав людини (колишня друга секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

п. Ж.-П. Коста, *Голова*,
п. А. Б. Бака,
п. І. Кабрал Баррето,
п. Р. Тюрмен,
п. В. Буткевич,
пані Д. Йочене,
п. Д. Поповіч, *судді*,
та пані С. Долле, *Секретар секції*,

після обговорення в нарадчій кімнаті 13 грудня 2005 року та 27 червня 2006 року,

вносить таке рішення, що було прийняте в останній із зазначених днів:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу порушено за заявою (N 55870/00), поданою проти України до Суду відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Конвенція) громадянкою України пані Світланою Олександрівною Єфименко (далі - заявниця) 1 вересня 1999 року.
2. Уряд України (далі - Уряд) був представлений його Уповноваженими - пані В. Лутковською та паном Ю. Зайцевим, Міністерство юстиції України.
3. Заявниця стверджувала, зокрема, що національні суди були неспроможні розглянути її майновий спір у належний строк та що вона не мала ефективних засобів юридичного захисту стосовно цих скарг.
4. Заява була передана до другої секції (п. 1 правила 52 Регламенту Суду). В межах цієї секції відповідно до п. 1 правила 26 Регламенту Суду було створено палату, яка має розглядати справу (п. 1 статті 27 Конвенції).
5. Рішенням від 13 грудня 2005 року Суд визнав заяву частково прийнятною.
6. 1 квітня 2006 року Суд змінив склад своїх секцій (п. 1 правила 25), але справа залишилась у палаті, яка була створена у рамках колишньої другої секції.
7. Заявниця, на відміну від Уряду, надала зауваження щодо суті (п. 1 правила 59).

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

8. Заявниця народилася у 1964 році та мешкає в Запоріжжі, Україна.
9. Факти справи, надані сторонами, можна викласти таким чином.

А. Суть справи

10. 3 листопада 1994 року до вересня 1996 року заявниця обіймала посаду юриста в аудиторській компанії ТОВ "Аверс" (далі - Компанія), акціонером якої вона була. Її частка в капіталі Компанії становила 30 %.

11. 2 вересня 1996 року заявниця подала пані Н., директору Компанії та власниці 70 % її акцій, засвідчену нотаріально заяву від 12 серпня 1996 р., повідомляючи про своє рішення вийти з числа акціонерів компанії. Того ж дня пані Н. разом з паном Л. та пані К., зібрали загальні збори акціонерів, на яких вирішили прийняти пана Л. і пані К. до Компанії та виключити заявницю зі складу акціонерів. 12 вересня 1996 року виконавчий комітет Орджонікідзевської районної ради міста Запоріжжя (далі - Виконавчий комітет) прийняв рішення N 756-Р про реєстрацію змін до установчих документів Компанії, на підставі яких заявницю було виключено з Компанії за її заявою від 2 вересня 1996 року та відповідно до протоколу загальних зборів акціонерів, що відбулися того ж дня.

12. 31 січня 1997 року Компанія вирішила, що вартість частки заявниці становить 2629,20 гривень¹. Заявниця стверджувала, що відповідно до фінансових документів її частка має становити 294180,00 гривень².

13. 6 листопада 1997 року Виконавчий комітет прийняв рішення N 143 про припинення державної реєстрації Компанії на підставі рішення зборів акціонерів Компанії від 28 жовтня 1997 року.

14. 23 березня 1998 року ліквідаційна комісія видала наказ про завершення процедури ліквідації Компанії.

В. Перше провадження

15. 20 листопада 1996 року заявниця звернулася до Орджонікідзевського районного суду міста Запоріжжя з позовом про стягнення з Компанії компенсації за її частку в активах цієї Компанії.

16. 25 листопада 1996 року суд ухвалив накладити арешт на машину та банківські рахунки відповідача з метою забезпечення позову.

17. 11 серпня 1997 року суд також ухвалив накладити арешт на автомобіль ВАЗ 21099, який належав відповідачу.

18. 3 грудня 1996 року до 3 квітня 2003 року суд першої інстанції призначав розгляд справи заявниці 25 разів. Протягом цього періоду судові засідання у справі відбулися лише чотири рази, 21 судові засідання було перенесено з різних причин. Чотири рази справа передавалася від одного судді іншому, за клопотанням позивача чи відповідача або в разі закінчення повноважень судді. За клопотанням заявниці справу було передано з одного суду першої інстанції до іншого та кілька разів призупинялося провадження у справі.

19. 18 грудня 1997 року директор Компанії поінформувала суд про те, що Компанію ліквідовано на підставі наказу Виконавчого комітету.

¹ Близько 405 євро.

² Близько 45259 євро.

20. 29 грудня 1997 року суд ухвалив накладити арешт на офісне устаткування Компанії.
21. У січні 1998 року державний виконавець повідомив суд про те, що Компанія не має майна, оскільки була ліквідована.
22. 26 серпня 1998 року суддя С. за клопотанням заявниці надіслав запити стосовно боржників Компанії.
23. 21 лютого 2003 року податкові органи, у відповідь на запит судді М. Б., повідомили суду, що реєстрація Компанії скасована в 1999 році.
24. 28 лютого 2003 року суддя М. Б. ухвалив зобов'язати заявницю надати інформацію щодо правонаступників Компанії.
25. 3 квітня 2003 року суддя М. Б. припинив провадження у справі заявниці, оскільки остання не з'явилася у судові засідання та не надала інформацію, яку запитував суд. Заявниця стверджувала, що дізналася про таке рішення тільки із зауважень, наданих Урядом у відповідь на її заяву до Суду.
26. 20 лютого 2004 року, коли заявниця внесла зміни до свого позову, замінивши Компанію-відповідача на нового - ліквідаційну комісію Компанії, - провадження у справі було поновлено.
27. 5 листопада 2005 року Ленінський районний суд відхилив позов заявниці на підставі того, що ліквідаційна комісія не є відповідальною за борги ліквідованої Компанії.
28. 22 грудня 2005 року апеляційний суд міста Запоріжжя не прийняв апеляційну скаргу заявниці через несплату судового мита у повному обсязі. Заявниця звернулася зі скаргою до Верховного Суду України. Провадження у справі досі триває.

С. Друге провадження

29. 14 січня 1997 року³ заявниця звернулася до Орджонікідзевського районного суду міста Запоріжжя з позовом до Компанії та Виконавчого комітету щодо визнання рішень від 2 та 12 вересня 1996 року недійсними та відновлення свого статусу акціонера Компанії.
30. З 17 жовтня 1997 року суд першої інстанції призначав справу до розгляду 17 разів. Протягом вказаного періоду відбулися лише 2 судових засідання, а 15 були відкладені з різних причин. Чотири рази справа передавалася від одного судді іншому, за клопотанням позивача чи відповідача або в разі закінчення повноважень судді. За клопотанням заявниці справу було передано з одного суду першої інстанції до іншого та кілька разів призупинялося провадження у справі.
31. 6 січня 1998 року заявниця доповнила позовну заяву вимогою про визнання недійсним рішення Компанії від 28 жовтня 1997 року та рішення Виконавчого комітету від 6 листопада 1997 року про припинення державної реєстрації Компанії.
32. 18 лютого 1998 року суддя С. викликав голову ліквідаційної комісії Компанії на судові засідання у справі, яке мало відбутися 24 березня 1998 року.

³ Уряд стверджує, що заявниця подала позов лише 17 жовтня 1997 року, навіть за умов, що інформація заявниці підтверджується матеріалами, в яких датою подання позову вбачається 14 січня 1997 року.

33. 24 березня 1998 року суд відклав судове засідання, оскільки адвокат Компанії заявив клопотання про витребування певних документів та виклик свідка.

34. 31 березня 1998 року, на момент чинності державної реєстрації Компанії, Орджонікідзевський районний суд ухвалив заборонити Виконавчому комітету видавати наказ про ліквідацію Компанії.

35. 4 червня 1998 року, за відсутності обох сторін, відбулося судове засідання, на якому суд задовольнив позов заявниці та анулював рішення зборів акціонерів та Виконавчого комітету.

36. 19 лютого 1999 року президія Запорізького обласного суду скасувала у порядку нагляду рішення суду першої інстанції від 4 червня 1998 року та повернула справу на новий розгляд до Орджонікідзевського районного суду.

37. 15 вересня 1999 року за клопотанням заявниці справу передано на розгляд до Ленінського районного суду міста Запоріжжя. Через відсутність будь-якої подальшої інформації від сторін вважається, що провадження у справі триває.

D. Третє провадження

38. 28 серпня 1997 року заявниця звернулася до Орджонікідзевського районного суду міста Запоріжжя з позовом до пана Л. А. Ф. (зять директора Компанії) про визнання недійсною угоди про продаж автомобіля (про який ішла мова у першому провадженні), яка була укладена між Компанією та паном Л. А. Ф. Того ж дня суд відкрив провадження та ухвалив накласти арешт на зазначене авто.

39. З 28 серпня 1997 року суд першої інстанції призначав справу до розгляду сімнадцять разів, проте кожного разу з різних причин розгляд справи відкладався. Тричі справу передавали від одного судді іншому, за клопотанням заявниці чи відповідача або через закінчення повноважень судді. За клопотанням заявниці справу було передано з одного суду до іншого.

40. 17 березня 1998 року суд ухвалив передати спірне авто заявниці до винесення рішення у справі.

41. 15 вересня 1999 року за клопотанням заявниці справу було передано до Ленінського районного суду міста Запоріжжя.

42. 17 березня 2003 року податкова адміністрація повідомила суд, що державну реєстрацію Компанії скасовано в 1999 році.

43. 4 березня 2004 року Ленінський районний суд визнав недійсною угоду про продаж авто та передав авто заявниці. Це рішення набрало законної сили 5 травня 2004 року.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

1. Конституція 1996 року

44. Відповідне положення Конституції передбачає наступне:

Стаття 9

"Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України".

2. Закон України "Про судоустрій"

45. Відповідні положення Закону "Про судоустрій" передбачають таке:

Стаття 73. Статус кваліфікаційної комісії суддів

"...Завданнями кваліфікаційної комісії є вивчення питань стосовно дисциплінарної відповідальності суддів..."

Стаття 96. Загальні умови дисциплінарної відповідальності суддів

"Суддя може бути підданий дисциплінарній відповідальності згідно з дисциплінарною процедурою на підставах, передбачених Законом України "Про статус суддів".

Стаття 97. Дисциплінарне провадження щодо суддів

"...2. Право ініціювати дисциплінарне провадження щодо судді належить: народним депутатам України; Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини; Міністру юстиції України; голові вищого спеціалізованого суду проти судді відповідного спеціалізованого суду, де суддя обіймає посаду, за виключенням ініціювання відставки судді; голові відповідної ради суддів, також членам Ради Суддів України".

ЩОДО ПРАВА

I. ПОПЕРЕДНІ ЗАПЕРЕЧЕННЯ УРЯДУ

46. Уряд стверджував, що, оскільки заявниця скаржилася на тривалість судового провадження, вона мала змогу подати скаргу стосовно затримки провадження у її справі до обласного суду, посилаючись на статтю 6 Конвенції, на що обласний суд був би зобов'язаний відреагувати. Як приклад Уряд навів окрему ухвалу обласного суду в рамках цивільного провадження, де суд, посилаючись на положення статті 6 Конвенції, інформував Обласну кваліфікаційну комісію про затримки у провадженні, спричинені суддею суду першої інстанції. Ну думку Уряду, подібне рішення може потягнути за собою дисциплінарну відповідальність судді, відповідального за затримку у провадженні.

47. Заявниця зазначила, що пряме посилання на положення Конвенції в скарзі до національних судів не є звичною практикою і що рішення Миколаївського обласного суду, наданого Урядом на підтримку заперечення, скоріше виняток, ніж правило.

48. Суд зазначає, що відповідно до українського законодавства Конвенція є частиною національного законодавства, тому що як фізичні, так і юридичні особи можуть застосовувати положення Конвенції в рамках національного судового провадження. Проте, на думку Суду, лише сама можливість подати скаргу на підставі Конвенції є недостатньою, щоб дійти висновку про ефективність певного національного засобу юридичного захисту. Відповідні органи національної влади в подібних ситуаціях повинні мати повноваження здійснити заходи, які можуть попередити чи компенсувати подібне порушення (див., *mutatis mutandis*, "Глова та Брегін проти України", заяви NN 4292/04 та 4347/04, пп. 13 - 14, 28 лютого 2006 року).

49. Суд зазначає, що Уряд зробив загальне застереження щодо компетенції національних судів та обов'язок реагувати на скаргу щодо тривалості провадження. Проте Уряд не дав жодних інших пояснень, окрім посилання на можливість порушити дисциплінарне провадження проти судді шляхом інформування про це Кваліфікаційної комісії. Тому Суд далі розгляне лише цей конкретний засіб юридичного захисту. Суд звертає увагу, що відповідно до зазначеного законодавства (див. п. 45 вище) ні сторони у справі, ні самі суди не компетентні ініціювати дисциплінарне провадження проти судді. Отже, не розглядаючи питання, чи відповідатимуть подібні дисциплінарні провадження іншим критеріям ефективного засобу юридичного захисту в світлі п. 1 статті 35 Конвенції (див., *mutatis mutandis*, "Кормачева проти Росії", заява N 53084/99, пп. 61 - 62, 29 січня 2004 року), цей засіб захисту є залежним від розсуду відповідних органів влади і не є безпосередньо доступним для того, кого він стосується (див. "Кучеренко проти України" (ріш.), заява N 41974/98, 4 травня 1999 року). Отже, це не може вважатись ефективним відповідно до цілей Конвенції.

50. За цих обставин Суд доходить висновку, що заявниця не мала ефективного засобу юридичного захисту відповідно до Конвенції, тому вона дотрималася вимог п. 1 статті 35 Конвенції. Отже, Суд відхиляє попередні заперечення Уряду.

II. СКАРГА ЩОДО ПОРУШЕННЯ П. 1 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

51. Скарга заявниці стосується тривалості трьох проваджень. Перше провадження розпочато 20 листопада 1996 року і триває досі. Друге розпочато 14 січня 1997 року та на цей день не закінчено.

Третє розпочато 28 серпня 1997 року та тривало до 5 травня 2004 року. Отже, перше провадження триває 8 років і вісім місяців (період між 3 квітня 2003 року та 20 лютого 2004 року не береться до уваги, оскільки провадження було призупинено), з яких 7 років та 10 місяців підпадають під компетенцію Суду *ratione temporis* (з 11 вересня 1997 року до сьогоднішнього дня). Друге провадження триває вже 9 років та 5 місяців, з яких 8 років та 8 місяців підпадають під компетенцію Суду *ratione temporis* (з 11 вересня 1997 року до сьогоднішнього дня). Третє провадження триває 6 років та 8 місяців, з яких 6 років та 7 місяців підпадають під компетенцію Суду *ratione temporis* (з 11 вересня 1997 року до 5 травня 2004 року).

52. Заявниця стверджує, що тривалість провадження у цій справі порушує вимогу "розумного строку", передбаченого пунктом 1 статті 6 Конвенції, яка передбачає таке:

"Кожен має право на... розгляд його справи упродовж розумного строку... судом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру..."

53. Уряд зауважив, що тривалість провадження була спричинена поведінкою заявниці. Уряд стверджував, що заявниця розпочала декілька проваджень за позовами, що виключали один одного, заперечувала, щоб слухання відбувалися за відсутності відповідача, подала декілька клопотань про призупинення провадження та заміну судді у справі.

54. Заявниця стверджувала, що друге та третє провадження були спрямовані на забезпечення її першого позову. Пізніше вона зазначила, що ніколи не заперечувала проти слухання справи за відсутності відповідача і навіть просила суд проводити судові засідання, незважаючи на таку відсутність.

55. Суд зазначає, що спір між сторонами ведеться щодо міри, якою заявниця сприяла затягуванню провадження. Проте залишається фактом, що протягом головної частини першого провадження, яке тривало більше ніж 6 років, а саме з 20 листопада 1996 року до 3 квітня 2003 року, національні суди провели лише 4 судових засідання, на жодному з яких не були присутні сторони чи надані необхідні документи. Більше того, зі справи вбачається, що між 1999 та 2003 роками провадження знаходилося в суді першої інстанції, незважаючи на те, що головний відповідач припинив існування. Цього достатньо для Суду, щоб визнати порушення в цьому аспекті.

56. Ці аргументи також стосуються, *mutatis mutandis*, другого і третього проваджень.

57. Суд нагадує, що вже встановив порушення п. 1 статті 6 Конвенції в справах, що порушують подібні питання (див. "*Світлана Науменко проти України*", заява N 41984/98, пп. 77 - 87, 9 листопада 2004 року).

58. Дослідивши всі надані матеріали, Суд вважає, що Уряд не надав жодного факту або аргументу, здатного переконати Суд дійти іншого висновку у цій справі.

Отже, мало місце порушення п. 1 статті 6 в усіх трьох провадженнях.

ІІІ. СКАРГА ЩОДО ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 13 КОНВЕНЦІЇ

59. Посилаючись на статтю 13 Конвенції, заявниця також скаржиться на відсутність ефективних засобів юридичного захисту щодо її скарг за статтею 6 Конвенції.

60. Стаття 13 Конвенції зазначає:

"Кожен, чий права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження".

61. Уряд стверджував про відсутність необхідності розглядати це питання окремо за статтею 13 Конвенції та що заявниця мала ефективні засоби юридичного захисту, які вона не використала. Зокрема, вона не оскаржила до апеляційного суду жодну процедурну дію, вчинену судом першої інстанції, яка, на її думку, сприяла затягуванню у розгляді справи. Уряд також посилався на засіб юридичного захисту, зазначений у попередніх запереченнях.

62. Заявниця вказала на те, що вона подавала чисельні скарги до багатьох органів, включаючи вищі суди, щодо провадження у її справах, проте безрезультатно.

63. Суд нагадує, що стаття 13 гарантує ефективний національний засіб юридичного захисту стосовно порушення п. 1 статті 6 відносно розгляду справи у розумний строк (див. *Kudla v. Poland* [GC], no. 30210/96, п. 156, ЕНСР 2000-ХІ).

64. Суд зазначає, що мотивація відхилення попередніх заперечень Уряду стосується і цієї скарги заявниці. Щодо інших засобів захисту, на які посилається Уряд, Суд зазначає, що обставини цієї справи явно доводять, що жодне оскарження процедурних рішень чи питання суддів у справі призводять до подальшої затримки в провадженні, а затримку в цілому не було визнано чи компенсовано. Отже, Суд доходить висновку, що у цій справі мало місце порушення статті 13 Конвенції.

IV. ЩОДО ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 1 ПЕРШОГО ПРОТОКОЛУ ДО КОНВЕНЦІЇ

65. Заявниця скаржилася на те, що національні суди, розглядаючи її справу у нерозумно тривалий строк, не забезпечили захист її майнових прав. Вона посилається на статтю 1 Першого протоколу до Конвенції, яка передбачає таке:

"Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права".

66. Уряд стверджував, що позови заявниці до національних судів були настільки суперечливими, що державу не можна звинувачувати за нездатність захистити її майнові права, оскільки заявниця не сформулювала чітко, який аспект майнових прав має бути захищено.

67. Заявниця стверджувала, що кроки, до яких вона вдавалася в судовому провадженні, були логічними і можуть бути пояснені її бажанням забезпечити її майнові права в частці власності та прибутків Компанії.

68. Проте відповідно до встановленого порушення п. 1 статті 6 (див. вище п. 58) Суд вважає, що не потрібно розглядати, чи мало місце порушення статті 1 Першого протоколу у цій справі (див. *Zanghi v. Italy*, рішення від 19 лютого 1991 року, Серія А, N 194-С, с. 47, п. 23).

V. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

69. Стаття 41 Конвенції передбачає:

"Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію".

A. Шкода

70. Заявниця вимагала 137506,00 доларів США (еквівалент 106697,00 євро) компенсації матеріальної шкоди та 60000,00 доларів США (еквівалент 46560,00 євро) компенсації моральної шкоди.

71. Уряд заперечив її вимоги.

72. Суд не знайшов жодного причинного зв'язку між визнаним порушенням та стверджуваною матеріальною шкодою; отже, він відхилив цей позов. Проте Суд, здійснюючи свою оцінку на засадах справедливості, присуджує заявниці 3000 євро компенсації моральної шкоди.

В. Судові витрати

73. Заявниця вимагала також 2080 грн., що приблизно дорівнювало 1040 долларам США на той час (еквівалент 807 євро), за витрати в національних судах.

74. Уряд стверджував, що заявниця не може вимагати від Суду відшкодування жодних витрат в національному судовому провадженні. Він також зазначив, що заявниця надала підтверджуючу документацію на суму 2120 грн. і що одна з квитанцій на 500 грн. не має печатки, а отже, не повинна братись до уваги. Проте Уряд залишив це питання на розсуд Суду.

75. Відповідно до практики Суду заявниця має право на відшкодування лише тих витрат, які були дійсно понесені і необхідні, а також розумними щодо суми. В цій справі, з огляду на наявну інформацію та вказані вище критерії, Суд вважає, що сума, що вимагається, має бути повністю відшкодована.

С. Пеня

76. Суд вважає, що пеня, яка нараховуватиметься у разі несвоєчасної сплати, дорівнює граничній позичковій ставці Європейського центрального банку плюс три відсотки.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Відхиляє* попередні заперечення Уряду;
2. *Вирішує*, що було порушення п. 1 статті 6 Конвенції;
3. *Вирішує*, що було порушення статті 13 Конвенції;
4. *Вирішує*, що немає потреби окремо розглядати скаргу за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції;
5. *Вирішує*, що:
 - (a) протягом трьох місяців від дати, коли рішення стане остаточним згідно з пунктом 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити заявниці в українських гривнях за курсом на день здійснення платежу 3000 (три тисячі) євро відшкодування моральної шкоди та 807 (вісімсот сім) євро компенсації судових витрат плюс суму будь-якого податку, який може бути стягнутий з зазначених сум;
 - (b) після сплину вищезазначених трьох місяців і до остаточного розрахунку на зазначені суми нараховуватиметься простий відсоток у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, плюс три відсотки/

6. Відхиляє решту вимог заявниці щодо справедливої сатисфакції.

Вчинено англійською мовою та повідомлено письмово 18 липня 2006 року відповідно до пп. 2 та 3 правила 77 Регламенту Суду.

Голова

Ж.-П. Коста

Секретар

С. Долле